

Janusz Mariański

"Duszpasterstwo zwyczajne w parafii a urzeczywistnianie Kościoła", Zbigniew Narecki, Lublin 2001 : [recenzja]

Forum Teologiczne 3, 179-182

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE I OMÓWIENIA

FORUM TEOLOGICZNE III, 2002
PL ISSN 1641-1196

Zbigniew Narecki, *Duszpasterstwo zwyczajne w parafii a urzeczywistnianie Kościoła*, Lublin 2001, s. 708.

Zgodnie z powszechnie stosowaną w teologii praktycznej metodą sylogizmu praktycznego, studium pastoralne Z. Nareckiego składa się z trzech części: teologicznej, socjologicznej i duszpasterskiej. Ze względu na temat pracy i objętość poszczególnych części, problematykę teologiczną i socjologiczną autor zawarł w części pierwszej i drugiej, zaś w sposób zamierzony rozbudował problematykę duszpasterską w części trzeciej. Podstawowym przesłaniem studium jest zebranie w jedną logiczną całość wszystkich tematów wprost dotyczących duszpasterstwa zwyczajnego lub pozostających z nim w bliskich związkach strukturalno-funkcjonalnych, co stanowi – obok sektora apostołskiego oraz wyzwań społeczno-humanizacyjnych – przewodni element misji ewangelizacyjnej Kościoła współczesnego.

Recenzowane kompendium duszpasterskie dotyczy okresu od Soboru Watykańskiego II aż do chwili obecnej i ogarnia możliwie przekrojową literaturę teologiczną oraz socjologiczną. Ze względu na ogrom istniejącej na te tematy dokumentacji oraz literatury przedmiotowej, autor był zmuszony z oczywistych racji ograniczyć się do silnie utrwalonego w tradycji Kościoła polskiego nurtu duszpasterstwa zwyczajnego. Jest rzeczą zrozumiałą, iż ów nurt posługi zwyczajnej wchodzi w mniej lub bardziej ścisłe relacje z nadzwyczajnymi posługami (specjalnymi i specjalistycznymi) oraz z różnymi dziedzinami apostołsko-humanizacyjnymi, które wyłaniały potrzeby czasu od wieków aż do chwili obecnej. Coraz częściej dzieje się tak, że pewne funkcje duszpasterskie uważane w jednych parafiach za nadzwyczajne (np. w społecznościach lokalnych tradycyjnie obsługiwanych), w innych są traktowane jako zwyczajne (np. w parafiach miejskich duszpastersko wyspecjalizowanych, z silnie rozbudowaną kulturą apostołską).

Bardziej szczegółowo analizując tekst rozprawy należy zauważyć, iż w części pierwszej zostały rozpatrzone kluczowe słowa tematu pracy. Najpierw zwrócono uwagę na teologiczną zawartość dzisiejszego pojęcia „duszpaster-

stwo”. Aby lepiej zrozumieć to pojęcie, zostały poddane analizie treści pojęć pokrewnych: „apostolat”, „misja”, „ewangelizacja” i „humanizacja”. Analiza ta umożliwiła uwydatnienie dynamicznych pokładów i relacji misji duszpasterskiej, które posiada ona w praktycznej ewangelizacji. Drugie słowo kluczowe odnosi się do „obszaru”, na którym spełnia się misja duszpasterska urzeczywistniająca Kościół. Taką powszechnie usankcjonowaną i praktycznie zweryfikowaną instytucją zbawczego posłannictwa Kościoła-Wspólnoty jest parafia. Z. Narecki przedstawił jej rangę i wymiary teologiczno-kanoniczne na dwóch płaszczyznach dokonującej się od czasów Soboru odnowy: instytucjonalnej i duchowej.

Dyskusyjną, nie tylko w kręgu pastoralistów, pozostaje przesłanka mniejsza, czyli socjologiczna, wspomnianej metody sylogistycznej, tak ze względu na szybkość i złożoność dokonujących się radykalnych zmian społecznych, jak i różnorodność materiałów empirycznych pozwalających usystematyzować i podsumować tę rzeczywistość Kościoła w epoce radykalnego przełomu. W tym względzie występują różne punkty widzenia, u podstaw których leżą rozmaite racje, zarówno ideowe, jak i praktyczne. Na podstawie istniejących, bardzo obszernych materiałów, autor usiłował dokonać możliwie przekrojowej i w miarę adekwatnej do charakteru tematu charakterystyki materiałów „wtórnych”, zwłaszcza socjologicznych, dotyczących współczesnych zjawisk społeczno-religijnych (socjologia religii i socjologia moralności).

W doborze materiałów „wiarygodne” kryteria znaków czasu uzyskują rangę naturalnego wyznacznika dla dokonującego się w wymiarze uświęcająco-zbawczym duszpasterskiego działania Kościoła. Ten wyznacznik uwarunkowań misji Kościoła można sprowadzić do człowieka i jego form życia zbiorowego jako przedmiotu i zarazem podmiotu ewangelizacji. Trendy przemian społeczno-religijnych w społeczeństwie polskim są oparte w sposób oczywisty na ogólnoswiatowych procesach cywilizacyjno-kulturowych, ale mają także swój wymiar lokalny, tzn. polskie odniesienia społeczne, z licznymi moralnymi konsekwencjami i już wprost dotyczącymi misji duszpasterskiej, społecznymi wymiarami polskiego katolicyzmu oraz samej religijności. Ta zmieniająca się empiryczna część rzeczywistości zbawczej, na gruncie której i wobec której ma dokonywać się ewangelizacyjne posłannictwo Kościoła (duszpasterstwo, apostolat, humanizacja) stanowi pewną próbę możliwie pełnego uchwycenia jej obrazu. Autor zdaje sobie sprawę z ograniczonej przyjętej metody analizy i umownej interpretacji w odniesieniu do niektórych ustaleń diagnostycznych, zwłaszcza zaś prognostycznych. W sumie – w ramach konstruktu sylogistycznego – segment socjologiczny musiał zaistnieć jako konieczny dla duszpasterstwa wyznacznik, chociaż nie najważniejszy, o charakterze pozateologicznym. Dzięki takiemu postępowaniu można było rzeczywiście rozwinąć – opierając się na literaturze źródłowej i opracowaniach pomocniczych – obszerną charakterystykę tego, co autor nazywa „współczesną rzeczywistością polską”.

Zgodnie z posoborową myślą pastoralną Z. Narecki przyjął znany schemat cech współkonstytuujących Kościół-Wspólnotę. Są one przyjmowane m.in. przez K. Rahnera, F. Klostermanna, P. M. Zulehnera, czyli Słowo, Kult i Sakramenty, Diakonia i Miłość. I tak w ramach misji Słowa wyodrębnione zostały kategorie katechezy (przedszkolna, szkolna, rodzinna i dorosłych), kaznodziejstwo (zwłaszcza homilijne) i tzw. duszpasterstwo biblijne. W posłudze Sakramentów i Kultu wyróżniono szafarstwo i duszpasterstwo sakramentalne oraz pozasakramentalne (nabożeństwa i modlitwy), w posłannictwie wobec wspólnot i służb ewangelicznych posługi: miłosierdzia, stanowe, trzeźwościowe i rekolekcyjne, aż po nowe i ugruntowujące pozycję duszpasterską „ludzi w drodze”, wspólnot i ruchów religijnych, mass mediów, zjawisk ekologicznych i kulturowo-komercyjnych. Ustalone od wieków służby duszpasterskie, które zgodnie z duchem Soboru Watykańskiego II i „znaków czasu” wymagają pewnej odnowy, występują obok takich, które dyktują Kościołowi w warunkach przełomu kulturowego wyzwania nowej ewangelizacji i cywilizacji miłości. W świetle literatury teologicznej i socjologicznej można twierdzić, że Kościół zabiega o nowe kształty duszpasterstwa w misji zwyczajnej i nadzwyczajnej, aczkolwiek – co widać wyraźnie w polskich warunkach – rola priorytetowa i inicjacyjno-inspiracyjna oraz wykonawcza przypada przede wszystkim duszpasterstwu we wspólnotach parafialnych.

Głównym przesłaniem recenzowanego studium z zakresu teologii pastoralnej pozostaje opisanie – w sensie rozwojowym na przełomie kilku dziesięcioleci – całokształtu problematyki duszpasterstwa zwyczajnego, opartej na piśmiennictwie dokumentacyjnym i na rodzimej literaturze teologicznej i socjologicznej. Dorobek taki stanowi w zasadzie u progu III Tysiąclecia określony kapitał polskiego Kościoła. Jest to wyjątkowy wkład w dobro wspólne, który szczególnie w okresie transformacji ustrojowej dokonuje się na naszych oczach, przy znacznym współudziale katolików świeckich, przy wspierającej trosce Papieża-Polaka.

Studium pastoralne Z. Nareckiego ma interdyscyplinarny charakter i jako takie zakłada dyskurs na różnych płaszczyznach, chociaż z dążeniem do jednego celu. Wydaje się, że sformułowane wnioski i postulaty są adekwatne do wcześniejszych przesłanek i dlatego mogą okazać się przydatne dla praktyki duszpasterskiej, zwłaszcza na szczeblu parafialnym. Duszpasterstwo zwyczajne jest rzeczywistością na dziś i jutro.

Należy podkreślić bogatą „bazę empiryczną” w formie źródeł oraz literatury przedmiotowej i pomocniczej odnoszącej się do duszpasterstwa parafialnego. Autor wykorzystał artykuły drukowane zarówno w renomowanych pismach teologicznych, jak i w trudno dostępnych periodykach diecezjalnych, a także wiele prac niepublikowanych. Załączona bibliografia stanowi doskonałą pomoc dla tych, którzy interesują się zagadnieniami dotyczącymi duszpasterstwa zwyczajnego, parafią jako wspólnotą czy Kościołem jako wspólnotą wspólnot. Studium pasto-

ralne Z. Nareckiego może pobudzić do ożywienia zainteresowań problematyką parafii w teologii i socjologii. Samemu autorowi wydaje się bliższa płaszczyzna teologiczna i pastoralna rozważań niż socjologiczna.

W zmieniających się warunkach społeczno-kulturowych potrzebny jest nowy dynamizm duszpasterstwa parafialnego, wykorzystanie wszystkich środków i pełnego asortymentu metod działania. Nie można troszczyć się tylko o to, aby wszystko pozostało po staremu („tak jak było”), gdy cała tradycja społeczno-kulturowa sprzyjała przekazywaniu wiary. Dzisiaj przekaz wiary nowym pokoleniom wymaga odnowionego sposobu ewangelizacji, odpowiednich duszpasterskich środków zaradczych, ogólnie mówiąc, żywych wiarą wspólnot parafialnych, ukazujących pozytywne wartości chrześcijaństwa i żyjących tymi wartościami. Nie można jednak oczekiwać idealnych rozwiązań i rezultatów.

Problematyka teologiczna podjęta w pracy *Duszpasterstwo zwyczajne w parafii a urzeczywistnianie Kościoła* ma charakter interdyscyplinarny. Nie ma takich opracowań ujętych integralnie i wieloaspektowo, dlatego jest ono ze wszęch miar pożądane. W sensie interdyscyplinarnego i integralnego opracowania jest zagadnieniem nowym i należy do wspólnego obszaru badawczego kilku dyscyplin naukowych. W ocenie recenzenta najlepiej zostały opracowane zagadnienia zamieszczone w części trzeciej, nieco słabiej w części pierwszej i drugiej. Zgodnie jednak z przyjętą koncepcją sylogizmu praktycznego, tzw. przesłanka mniejsza (analiza socjologiczna) ma charakter pomocniczy i służy za podstawę czy kontekst dla analizy teologicznej. Element teologiczny tej analizy polega na swoistej interpretacji danych socjologicznych, widzianych w świetle zamierzonych planów Boga wobec Kościoła. Wnioski i postulaty odnoszą się przede wszystkim do parafii i duszpasterstwa realizowanego w jej ramach. Skłaniają one do przemyślenia koncepcji duszpasterstwa tak, by było ono adekwatne do warunków społeczno-kulturowych na progu III Tysiąclecia.

Parafia odgrywa fundamentalną rolę we współczesnym Kościele, wytrzymała próby, oparła się licznym trudnościom. Żywotność współczesnych parafii oraz ich funkcjonowanie w Kościele w dużej mierze zależy od świadomości i działań katolików świeckich oraz od aktywności duszpasterskiej osób duchownych. Od odnowy duszpasterstwa zależy rozwój parafii i Kościoła w zmieniającym się świecie. Studium pastoralne Z. Nareckiego poświęcone duszpasterstwu zwyczajnemu w parafii, poprzez które urzeczywistnia się Kościół, jest ważne nie tylko w wymiarach teoretycznych, ale i praktycznych jako dzieło teologiczne i zarazem służące pogłębieniu duszpasterstwa w parafiach. Stanowi ono ważne podsumowanie współczesnych dyskusji z zakresu teologii parafii i socjologii duszpasterskiej.